

Davranışsal coğrafyada değişen kentsel mekân algısı: Deprem kentleri örneği

*

Yücel Dinç¹

Öz

Bu çalışmanın amacı, Şubat 2023 depremleri nedeniyle yıkımların en fazla yaşandığı Adıyaman, Kahramanmaraş, Malatya ve Antakya'da kentsel mekân algısını ortaya koymaktır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada bu dört kentin sakinlerinin sosyal medyada yaptıkları toplam 346 yorum içerik yönünden incelenmiştir. Yorumların sistematik olarak analiz edilmesi için literatürde geçen kent imgesi tipolojileri doküman analizine tabi tutulmuştur. Çalışmada, akademik çevrelerce yaygın bir şekilde kabul gören Lynch (1960)'ın tipolojisi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; kesimler ve nirengi noktalarının kentsel mekân algısında daha fazla ön plana çıktığı, kenarlar ve kavşakların ise aynı öneme sahip olmadığı görülmüştür. Araştırmalar neticesinde Lynch tipolojisini kullanan akademik çalışmalarda kent imgeleri üzerinden ortaya konulan literatür bulgularının bu çalışmanın bulgularıyla genel olarak uyumlu olduğu anlaşılmıştır. Daha da önemlisi, araştırmadan elde edilen başlıca çıkarımların Lynch'in teorisinin dijital çağdaki geçerliliğini de desteklediği söylenebilir. Çalışmanın son bölümünde, özellikle depremlerle yıkılmış kentlerin dirençli ve sürdürülebilir olabilmeleri için kentsel hafızanın özenle korunması gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, davranışsal coğrafya, kentsel mekân algısı, Lynch tipolojisi

Atıf/Cite

Dinç, Y. (2025). Davranışsal coğrafyada değişen kentsel mekân algısı: deprem kentleri örneği. *İdealkent* (48), 472-510. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1485729>

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Hatay, Türkiye, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0492-4724>
E-posta: dyucel.13@hotmail.com

Changing urban space perception in behavioral geography: The case of earthquake cities

*

Yücel Dinç²

Abstract

The aim of this study is to reveal the perception of urban space in Adıyaman, Kahramanmaraş, Malatya and Antakya, where the most destruction was experienced due to the earthquakes on February 2023. In the study using qualitative research method, 346 comments made by the residents of these four cities on social media were examined in terms of content. In order to systematically analyze the comments, urban image typologies were subjected to document analysis. In the study, Lynch's (1960) typology was used. According to findings; It was observed that districts and landmarks were more prominent in the perception of urban space, while edges and nodes did not have the same importance. As a result of the research, it was understood that the literature findings on city images in studies using Lynch typology are generally compatible with the findings of this study. More importantly, it can be said that the inferences obtained from the research also support the validity of Lynch's theory in the digital age. In the last part, it was emphasized that urban memory must be carefully preserved, especially in order for cities destroyed by earthquakes to be resilient and sustainable.

Keywords: Earthquake, behavioral geography, perception of urban space, Lynch typology

² Asst. Professor, Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Geography, Hatay, Türkiye, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0492-4724>
E-mail: dyucel.13@hotmail.com

Giriş

Sosyal bilimlerde 1960'lı yıllarda algı konusundaki çalışmalar dikkat çekmiştir. İnsan-çevre ilişkisiyle ilgilenen coğrafyacılar bu konudaki çalışmaların katılımcıları olmuşlardır (Lowenthal, 1961; Pocock, 1971). Bu sayede coğrafya bilimi içerisinde gelişen bilişsel coğrafya, insanların mekân ve fenomenleri hakkındaki algıları ve onlara karşı ya da onlarla beraber geliştirdikleri davranışlarını, kısaca insanın mekân, yer ve çevre hakkındaki çalışmalarını kapsamıştır (Altuğ vd., 2021, s. 380). Dolayısıyla çevresel algı, algısal coğrafya veya imaj coğrafyası olarak da bilinen davranışsal coğrafya, karar verme ve davranışı şekillendirmede bilişsel süreçlerin rolünü vurgulamıştır (Gold, 2019, s. 283).

Sosyal bilimlerde davranışsal yaklaşımın büyümesi, çevresel davranış üzerine genişleyen bir literatür bütünü oluşturmak için *ölçü olarak insanın kullanıldığı en uygun çevrenin* planlanmasına yönelik yenilenen ilgiyle birleşmiştir (Burton, 1968). Böylece davranışsal coğrafyada davranışların oluşumu, çevresel algı, imaj, düşünce, mekânsal bilginin kullanımı ve hayal gücü gibi terimler sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır (Ira, 1994; Tuan, 2003).

İnsanlar; değer verdikleri ve anlam yükledikleri nesneleri ve onların mekân üzerindeki yerlerini hatırlamakta, fakat diğerlerinin yerlerini bilmemektedirler (Downs & Stea, 2011). Bu biliş insanları mutlak mekânın bilinmezliğinden, görelî mekânın yer bilgisine, oradan da aidiyet hissettiği “yer”in bilgisine ulaştırır (Altuğ vd., 2021, s. 380). Yani yer, mekâna göre daha fazla deneyimlenen ve etkileşim içinde olunan çevre olarak görülmeye başlar (Kaya, 2014). Çevreye yönelik hatırlamanın sağlanması ve devamlılığı içinse soyut ve somut figürler olmalıdır. İşaret öğeleri olarak adlandırılacak hatırlatıcılar mekânda kolaylıkla algılanabilen kentin kimliğini tanımlamada etkili olan imgelerdir (Arık, 2023, s. 7). Bu imgeler bireylerin kararlarını, davranışlarını ve yönelimlerini etkileyebilmektedir (Kürkçüoğlu & Ocakçı, 2015, s. 366).

Tolman (1948)'in fareler ve insanların zihinsel temsillerini anlamaya yönelik çalışması davranışsal coğrafya ile ilgili ilk çalışma olarak kabul edilmektedir (Altuğ vd., 2021, s.380). Ancak kentsel alanlarda mekân algısını ortaya koyan ilk akademik çalışmanın Lynch (1960) tarafından yapıldığı bilinmektedir (Karadağ & Turut, 2013; Südaş & Öz, 2018). Lynch, *The Image of City* (Kent İmgesi) isimli kitabında yollar, kenarlar,

kesimler, kavşaklar ve yer işaretlerinden oluşan kent imgesi tipolojisini ortaya koymuştur. Lynch tipolojisi yenilikçi olup günümüz bilim insanlarına hâlâ ilham kaynağı olmaya devam etmektedir (Zmudzinska-Nowak, 2003, s. 23). Onun tipolojisini kullanarak çok çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır (De Jonge, 1962; Gulick, 1963; Appleyard, 1969; Appleyard, 1970; Norberg-Schulz, 1971; Francescato & Bebane, 1973; Goldman, 1975; Pocock & Hudson, 1978; Bunting & Guelke, 1979; Evans, 1980; Aragones & Arredondo 1985; Southworth, 1985; Smith, 2005; Montello, 2018; Chan vd., 2021; Lau vd., 2021; Salam & Nurhasana, 2023). Lynch teorisi sonrasında çeşitli kentsel algı tipolojileri denemeleri (Worskett, 1969; Shirvani, 1985; Lang, 1987; Nasar, 1990; Ünügür, 1996; Nasar, 1998) olsa da onun tipolojisinin daha fazla kabul gördüğü söylenebilir.

Türkiye’de kentsel mekan algısı ile ilgili çalışmaların teorik alt yapıları Tümertekin (1978) ve Tolun Denker (1980) tarafından ortaya konulmuş, ilk ampirik çalışma ise Tunçel (2002) tarafından öğrenci odaklı olarak gerçekleştirilmiştir (Aliağaoğlu, 2007; Südaş & Öz, 2018). İzleyen süreçte birbirinden farklı kentlerde öğrenim gören öğrencilerin o kentlere yönelik algıları sıklıkla incelenmiştir (Aliağaoğlu, 2007; Karadağ & Turut, 2013; Temurçin & Keçeli, 2015; Türkan, 2017; Varnacı Uzun, 2018; Südaş & Öz, 2018; Alkan & Yılmaz Çildam, 2019). Türkiye’de özellikle Lynch (1960)’ın kent imgesi tipolojisinden ilham alarak kentsel mekân algısını ortaya koyan çalışmaların da giderek arttığı görülmüştür (Tolun, 1980; Aliağaoğlu, 2007; Tunçel, 2009; Ülkeryıldız vd., 2009; Deniz Topçu, 2011; Üçışık Erbilin, 2012; Karadağ & Turut, 2013; Güleç Solak, 2014; Sayar Avcıoğlu & Akın, 2017; Kısakürek & Bayazıt, 2018; Südaş & Öz, 2018; Mutlu & Tanrıverdi Kaya, 2020; Aliağaoğlu & Mirioğlu, 2020; Siyavuş, 2020; Kaya & Akdemir, 2021; Büyüктаş & Çelen Öztürk, 2024).

Kentsel mekân algısını ortaya koyan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmalarda genellikle algı düzeyinin kentsel imgeler yardımıyla daha da arttığı vurgulanmıştır. Ancak kentsel imgeler ve semboller çeşitli nedenlerle aşınırsa veya ortadan kalkarsa? Hatırlatıcı pratiklerin ortadan kalkması neticesinde kentsel hafıza kaybı yaşanmaya başlarsa nasıl bir durumla karşılaşılabilir? Şüphesiz bu sorulara cevap arandığında yaşadığı yere yüksek bir aidiyet duygusu geliştiren yerleşme sakinlerinin evsiz ve yurtsuz kaldıklarında bir hayal kırıklığı ve gelecek kaygısına düştükleri görülecektir. Yaşadığı memleketin büyük bir bölümünün yıkıldığını gören bir kişi evini, yolunu ve sokağını bulabilmesi için ken-

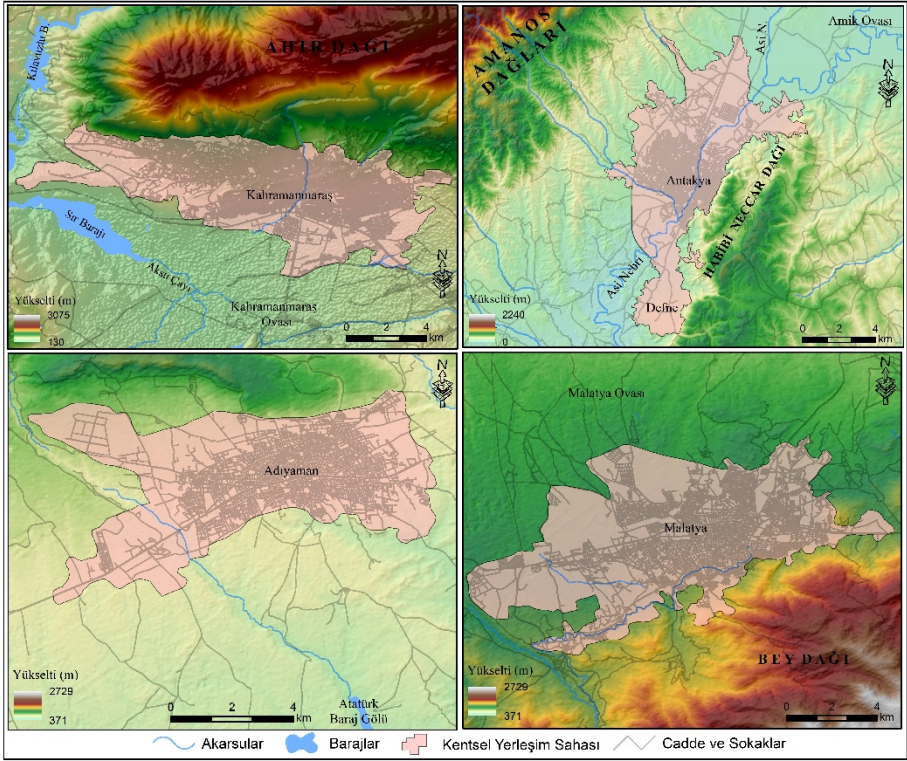
tin her şeye rağmen ayakta kalan imgelerine sarılacaktır. Kentsel imgele-
rin yok olması hatırlamayı zorlaştıracak hatta kimliğin yok olması tehli-
kesi ortaya çıkabilecektir. Söz konusu olumsuzluklar bu makalenin temel
araştırma problemini oluşturmaktadır.

Tolun (1980)'un da belirttiği gibi özellikle doğal afetler sonrasında al-
gılanan objelerin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu öneme rağ-
men bir doğal afet sonrasında yok olmaya yüz tutmuş kentlerin imgeleri
üzerinden kentsel kolektif belleği konu alan sınırlı sayıda çalışma vardır
(Mutlu & Tanrıverdi Kaya, 2020; Arık, 2023; Büyüktaş & Çelen Öztürk,
2024). Bununla birlikte Türkiye ölçeğinde davranışsal coğrafya perspek-
tifinde afet sonrası ve afetle ilişkili kentsel mekân algısı konusunun ih-
mal edilmiş olması şaşırtıcıdır. Kentsel mekân algısı çalışmalarının çok
büyük ölçüde üniversite öğrencilerinin kent imajlarını araştırma çabası-
na bağlı olarak hazırlandığı görülmüştür. Bu çalışma ilgili alan yazına bu
yönüyle bir katkı sağlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Kevin Lynch
tipolojisinin dijital çağda geçerli olup olamayacağını ortaya koyabilme,
sosyal medya içeriklerinden hareketle görsel analizler gerçekleştirme ve
daha da önemlisi deprem kentlerinde Lynch tipolojisini oluşturan deyiş-
kenlerden hangilerinin daha baskın bir şekilde ortaya çıktığını tespit
edebilme bu çalışmanın bilimsel katkılarının başlıcalarını oluşturmaktadı-
r. Önceden yapılmış çalışmalardan farklı olarak birden fazla kentin bir
bütün halinde ve yer yer karşılaştırmalara gidilerek kentsel mekân algı-
sına yönelik dikkate değer çıkarımların elde edilmesi çabası çalışmanın
özgün değeri açısından önem taşımaktadır.

Şubat 2023 depremlerinin günlük yaşam rutinlerinin yanı sıra eko-
nomik, toplumsal hatta psikolojik boyutlara varıncaya kadar yaratmış
olduğu olumsuzluklar kent imgeleri üzerinden kurulan algı, toplumsal
hafıza ve kolektif belleği olumsuz etkilemektedir. Tam da bu noktada,
Şubat 2023 depremlerinde diğer deprem kentlerine oranla çok daha bü-
yük yıkıma uğramış Adıyaman, Kahramanmaraş, Malatya ve Antakya
kentlerinin davranışsal coğrafya kapsamında incelenmesi kentlerin öz-
gün değerlerinin korunması ve yeniden inşa süreçlerinde hayati bir
öneme sahiptir. Eldeki çalışma hazırlanırken bu duruma dikkat edilmiş
ve çalışma alanı adı geçen dört kent ile sınırlı tutulmuştur. Bununla bir-
likte yazar/yazarlar depremler ve sonrasındaki yapılanma süreçlerine
tanık olmuşlar, deprem bölgelerinde yaşayan insanların sık sık gezilen
caddeleri, sokakları hatta evlerini tanıyamadıklarını, yön bulma ve adres
tarif etme gibi durumlar karşısında oldukça zorlandıklarını gözlemle-

mişlerdir. Ayrıca araştırmaya konu olan kentleri tanıtan bazı sosyal medya hesaplarında yerel halk tarafından yapılan yorumları incelediklerinde mekân algısı üzerinden ortaya çıkan travmatik durumlara dikkat çekmişlerdir. Böyle bir motivasyona bağlı olarak hazırlanan bu çalışmanın amacı; söz konusu kentlerin depremde önceki ve sonraki mekânsal coğrafi görünümünden ve hala ayakta kalabilen imgelerinden hareketle kentsel mekân algısını ortaya koymaktır. Başka bir deyişle mekânsal unsurların kolektif hafızayı, kimliği ve algıyı nasıl şekillendirdiğini açıklamak ve öneriler geliştirmektir.

Araştırmaya konu olan kentlerden Kahramanmaraş, Ahır Dağı'nın güney yamacında ve verimli Kahramanmaraş Ovası'nın hemen kuzeyinde kurulup gelişmiştir (Gürbüz & Yıldırım, 2014). Günümüzde kent, bir taraftan güney yönünde ovaya doğru ve batıda Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesine doğru genişlemiş, doğuda ise Ballica, Doğukent ve Eyüp Sultan Mahalleleri gelişerek kent formu ile bütünleşmiştir (Dinç, 2022). Habibi Neccar Dağı eteklerinde Asi Nehrinin hemen doğusunda kurulup gelişen Antakya kenti batıda Amanos Dağları ile doğuda Habibi Neccar Dağı arasındaki graben sahası üzerinde kuzeydoğu-güneybatı yönünde mekânsal gelişimini sürdürmüştür (Şekil 1). Kuzeyde Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinin gelişmesi ve batıda çevreyolu boyunca Primall AVM ve çeşitli kamu kuruluşlarının hizmet vermeye başlaması kent morfolojisinin bu yönlerde doğru şekillenmesini sağlamıştır (Dinç & Üçeçam Karagel, 2017). Malatya Dağlarının güneyinde yer alan Adıyaman kenti kuzeyden güneye doğru yükseltisi azalarak ovaya doğru genişleyen bir yerleşme formuna sahiptir (Cebe, 2016). Atatürk Barajının hizmete girmesiyle birlikte kent önemli bir mekânsal gelişim göstermiştir (Demir, 2004). Güneydoğu Toros Dağlarının kuzey eteklerinde yer alan ve Malatya Ovasına doğru genişleyen (Şekil 1) Malatya kentinin temel mekânsal gelişimi batı, kuzeybatı, doğu ve kuzeydoğu yönlerinde planlanmıştır. Kentin cadde ve sokaklarının oluşmasında ovanın etkisi hissedilmektedir. Caddeler genellikle düz ve düze yakındır. Güneye doğru gidildikçe yükselti ve eğime bağlı olarak morfoloji de değişmektedir (Demir, 1997).

Şekil 1. Deprem Kentlerinde Kentsel Morfoloji Unsurları

Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde bilişsel süreçleri şekillendiren algı, mekân algısı, imge algısı, imaj, zihin haritası, yer kimliği, ilişkisel mekân, topoloji ve okunabilirlik gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. Tuan (1975)'a göre, algı çevreden doğrudan alınan bilgidir. Ancak bu belirli bir andaki bir yerin fotoğrafı değildir. Çünkü fotoğraf bu alandaki her şeyi ihtiva ederken, algı seçicidir (Tümertekin & Özgüç, 2020). Kent ve mimari ile ilgili çalışmalarda algı kavramı daha çok çevresel algı, mekân algısı veya mekânsal algı olarak kullanılmaktadır (Güleç Solak, 2014). Mekânsal/çevresel algı nesnel dünyanın yerini daha basit, öznel olarak algılanan bir çevrenin aldığı fiziksel ve sosyal çevrelerin bilişsel yapılanmasıdır. İnsan beyninin tüm gerçekliği kavraması mümkün olmadığından duyuşsal verilerin filtrelenmesi ve yapılandırılması gereklidir (Pocock, 1971). Bireyin mekân algısı sadece görsel algı yoluyla değil, bireyin belleğinde geçmişte karşılaştığı her bir uyarının özel-

likleri, anlamı ve geçmiş deneyimlerinin toplamı olmaktadır (Sayar Avcioğlu & Akın, 2017). Kişi ve çevresi arasında işleyen iki yönlü bir süreç sonucunda oluşan ve anlamlandırılan mekânlar çevresel imgelere dönüşmektedir. Dolayısıyla kent mekânının algılanması için gereken bileşenler kentsel imaj ögesi veya kent imgesi bileşenleri olarak önem kazanmaktadır (Lynch, 1960). Bu nedenle kent parça parça algılanıp bu algıların mozaiklerinin bir araya gelmesiyle bir imge oluşturur (Tekeli, 1991). Böylece zamanla insanın bilişsel süreçleri içerisine yerleşmiş olan ve artık herhangi bir çevresel uyarıcı olmadan da algılanabilen kent imajı şekillenir. Başka bir anlatımla imaj geçmişin algısı olarak gelişmiş olur ve insanın kafasında dış dünya ile ilgili resimler oluşur. Coğrafyacılar bu resimleri zihin haritaları olarak anmaktadırlar (Tümertekin & Özgüç, 2020). Zihin haritaları *“insanların kendi mekânsal çevreleri hakkında bilgiler edinme, bu bilgileri depolama, çağrışım yapma ve değiştirmeyi mümkün kılan bilme-öğrenme süreçlerini içine alan yapı”* olarak tanımlanmıştır (Downs & Stea, 1973).

İnsanların yaşamış oldukları mekânlarla ilişki kurması ve ona çeşitli anlamlar yüklemesi literatürde yer kimliği olarak kavramsallaştırılmıştır ve bu kimliğin oluşmasında mekânın önemi vurgulanmaktadır (Turut & Özgür, 2018, s. 155). Kentin kimliği bu değişik kesimlerin sağladığı imgeler mozaigine göre kurulur (Tekeli, 1991). Dolayısıyla mekânlar ilişkiseldir. Objeler diğer objelere göre konumlanır ve anlam kazanır. Eğer mekân uzay anlamıyla kullanılırsa, hiçbir şeyin tek başına kesin bir konumu yoktur. Sadece ilişkisellik vardır. Bir madde, bir obje, bir nesne sadece diğer madde, obje ve nesnelerle konumlanabilir (Bilgili, 2016, s. 13). Mekânlar ve objeler arasındaki bu ilişkiler bir başka önemli kavramı akıllara getirir: Topoloji. Bu kavram objeler arasındaki yakınlık, bitişiklik, komşuluk ve süreklilik gibi ilişkilerden hareketle ilişkisellik mekânın zihindeki basitleştirilmiş hali olarak kabul edilebilir. Metro ve otobüs güzergâhları üzerindeki durak veya istasyonları gösteren krokiler topolojik haritaların en iyi örneklerini oluştururlar (Tümertekin, 1987). Dolayısıyla mekânlar arasındaki anlamsal ilişkilerin mekânın okunabilir olmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

Okunabilirlik, Lynch'in tanımına göre; fiziksel çevrenin aşinalığının ve kendisine özgü düzeninin algılanması ve anlamlandırılabilir olmasıdır (Lynch, 1960, s. 2). Üretilen bir mekân deşifre edilir, okunur (Lefebvre, 2014, s. 47). Kentsel mekânın okunabilmesi için kentsel tipolojilerin belirlenmesi önemlidir. Kentsel tipoloji her ne kadar kent mekânını parçalara ayırarak incelemeyi öncelese de, parçaların birbirinden ve bütün-

den izole edilemeyişi mekânın bir sistem olduğunu gösterir. Dolayısıyla kent tipolojileri oluşturulurken her bir kent imgesinin okunabilirliği önemlidir. Lynch (1960) kentlerin okunması ve kavranmasına yarayan beş temel kentsel imaj ögesini; yollar, kenarlar, kesimler, kavşaklar ve nirengi noktaları olarak sınıflandırmıştır. Lynch, bu imaj öğelerinin ne anlama geldiği ile ilgili bazı detaylar ortaya koymuştur:

Yollar: Lynch, yollar bileşeni adı altında kişilerin belirli bir zaman diliminde deneyimlediği ve üzerinde yürüdüğü kent içi yolları ifade etmektedir.

Kenarlar: Yollar dışında yöresel veya bölgesel geçişleri sağlayan hatları ifade etmektedir. Demiryolları, kıyılar, duvarlar vb. gibi çizgisel unsurlar kenarlara örnek oluşturur.

Kesimler: Kentlerin belirli bölümlerini kapsayan bu alanlar gözlemcinin zihninde yer eden ayırt edici ve tanınabilir özelliklere sahip yerlerdir.

Kavşaklar: Bunlar kentlerde seyahat edilen stratejik noktalardır. Kavşaklar, ulaşım da kalkış ve varış yerleri, yolların kesişmesi ve bir yapıdan diğerine geçiş yerleri olabilir.

Yer işaretleri: Bunlar bir tür noktasal referans veya nirengi noktalarıdır. Bu nirengi noktaları basit bir şekilde tanımlanmış kamu binaları, kuleler, sosyal ve kültürel yapılar, alışveriş merkezleri gibi fiziksel nesnelerden oluşabilmektedir. Kavşaklarda bulunma, dolayısıyla yol kararının verilmesinde önemli olma, nirengi noktalarını güçlendirmektedir (Uğur & Aliagaoglu, 2018, s. 222).

Yöntem

Sosyal medyanın ve diğer dijital teknolojilerin yükselişi kentsel çevre algısını incelemek için yeni fırsatlar sunmaktadır. Sosyal medya analitiği algılanan kent görüntülerinin güvenilir bir ölçümünü sağlayabilmektedir (Huang vd., 2021, s. 1). Bu çalışmada Şubat 2023 depremlerinin yıkıcı etkilerinin en fazla olduğu Adıyaman, Kahramanmaraş, Malatya ve Antakya'da kentsel mekân algısını ortaya koyabilmek için kent sakinlerinin instagramda yaptıkları yorumlar içerik yönünden incelenmiştir. Her bir kentte özellikle yerel halk tarafından daha fazla takip edilen instagram hesapları incelenmiş ve kentlerin münferit yerlerinden çekilen fotoğraflara yapılan yorumlar üzerinde durulmuştur. İçerik analizi kapsamında kullanılan veri setleri Aralık 2023 ile Mayıs 2024 tarihleri arasındaki altı aylık dönemde instagram hesap-

larından elde edilmiştir. Algılanan kent görüntülerinin güvenilir bir ölçümünü sağlayabilmede sosyal medya analitiğinin yararlı sonuçlar verebilmesindeki başarısı (Huang vd., 2021) dikkate alınarak araştırmaya konu olan kentlerde sosyal medya analitiği gerçekleştirilmiş ve instagram yorumları içerisinde kent imgeleriyle ve mekân algısıyla ilişkili olduğu düşünülen yorumlar filtrelenmiştir. Böylece Adıyaman'da 59, Kahramanmaraş'ta 65, Malatya'da 84 ve Antakya'da 138 olmak üzere toplam 346 yorum incelenmiştir. Bu yorumların belirli bir sistematik içerisinde analiz edilmesi için literatürde geçen kent imgesi tipolojileri doküman analizine tabi tutulmuş ve yaygın bir şekilde kabul gören Lynch (1960)'ın tipolojisi kullanılmıştır. Lynch'in tipolojisini oluşturan imgeler sosyal medya üzerinden kentsel deneyimleri açıklamak için kullanılabilir. Bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Marti vd., 2019; Johnson vd., 2019; Huang vd., 2021).

Bu çalışmada instagramdan elde edilen yorumlar Lynch tipolojisini oluşturan yollar, kenarlar, kesimler, kavşaklar ve nirengi noktaları kategorileri altında sınıflandırılmıştır. Nitel araştırmalar kapsamında dört deprem kentinin öne çıkan kent imgeleri üzerinde durulmuştur. Deprem nedeniyle tarih sahnesinden silinen ve yıkımlara rağmen hala ayakta kalan kent imgeleri tespit edilerek bu imgelerin kentsel hafızaya etkileri tartışılmıştır. Bu etkiyi somut bir şekilde ortaya koyabilmek için elde edilen nitel verilerin analizinde bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılımlarından (araçlarından) biri olan MAXQDA20'den yararlanılmıştır. Analizlerin görsel olarak çıktılarını alabilmek amacıyla her bir kentte en sık tekrar edilen kelimelerin frekans değerleri üzerinden kelime bulutları hazırlanmıştır. Lynch tipolojisine bağlı kalınarak her bir kent için elde edilen bulgular birbirleriyle ve literatür bulgularıyla karşılaştırılmıştır. Çalışmanın tartışma ve sonuç bölümünde dört kentin değişen kentsel mekân algısı açısından benzer ve farklılıklarını açıklayan bir matris karşılaştırma tablosu hazırlanmıştır. Çalışmanın sonunda özellikle deprem merkezlerinde kentsel hafızayı canlı tutabilecek öneriler getirilmiştir.

Bulgular

Adıyaman'da kentsel mekân algısı

Lynch (1960)'ın kentsel algı tipolojisi dikkate alınarak Adıyaman'da kent imgesiyle ilişkili olan 59 instagram yorumu analiz edilmiştir. Bu yorumlardan 10'u yollardan, 25'i kesimlerden ve 18'i ise kentteki nirengi nokta-

larından oluşmaktadır. Geri kalan yorumlar ise Adıyaman'ın belirli parçaları yerine kentin bütününe yönelik olmuştur. Kavşaklar ve kenarlar kategorisinde değerlendirilebilecek yorumlara rastlanılmamıştır. Kesimler sınıfında yer alan yorumların nispeten fazla olması mahalle, semt, ev ve okul gibi ifadelerin yanı sıra *"burası neresi?"* ve *"buralar neresi tam çıkaramadım!"* şeklindeki yorumların da bu sınıfta değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu sorular da kentin belirli bölümlerini akıllara getirmektedir. Nirengi noktaları ise yeşil alanlar, mezarlıklar, kamu binaları ve sosyal ve kültürel yapılar şeklinde kategorize edilmiştir.

Kentlerin algılanmasını kolaylaştıran cadde ve sokaklar, büyük bir yıkıma uğramış ve sembolik unsurları önemli ölçüde ortadan kalkmış olan kentlerde aynı kolaylığı sağlamayacaktır. Şubat 2023 depremleriyle yıkımın en fazla yaşandığı yerlerden biri olan Adıyaman'da, kent sakinlerinin instagram üzerinden yaptıkları yorumlar yaşadıkları yere yönelik açıkça bir hayal kırıklığını ortaya koymaktadır. Bu hayal kırıklığı, ilişkisel mekânın önemli temsillerinden biri olan ve geçmişin hatıra ve deneyimleriyle anlamlı bir yere dönüşen sokaklara yönelik aidiyet duygusundan kaynaklanmaktadır. Zira kent sakinlerinin *"her sokağını bildiğim şehirde şimdi kayboluyorum"* ve *"doğup büyüdüğüm Adıyaman'ımızın adımız gibi bildiğimiz sokaklarını tanıyamaz olduk"* şeklindeki yorumları bu durumu destekler niteliktedir. Depremlerden dolayı bugün birçok cadde ve sokak tanınmayacak hale gelmiş olsa da cadde ve sokaklara yönelik yorumların ön plana çıkarılması bu mekân unsurlarının özellikle depremlerden önce kentlinin belleğinde önemli bir yer etmiş olduğunu göstermiştir. Yorumlar içerisinde kollektif bellek mekânları olarak Hastane Caddesi ve Atatürk Bulvarı kentin mekân algısında ön plana çıkmıştır.

Kentin belirli bölümlerini oluşturan kesimlerle ilgili yorumlarda (mahalle, semt gibi) Cumhuriyet, Altınşehir, Kapcamı, Malazgirt, Siteler ve Bahçelievler mahallelerinin büyük ölçüde tanınmaz hale geldiği ifade edilmiştir. *"İnsanın kendi mahallesini tanıyamaması evladını tanıyamaması gibi o kadar acı veriyor ki!"* ve *"Mahallemi tanıyamaz oldum Adıyaman'ım"* şeklindeki yorumlar kentin belirli kesimlerinden hareketle yer duygusundan yersizliğe geçişi açıklamaktadır.

Kent merkezlerinde bulunan anıtlar, kentin sembolü haline gelerek, kent kimliğinin oluşumunda etkili olmaktadır (Belge, 2018; Tekeli, 1991). Yorumlar içerisinde en sık tekrar edilen nirengi noktası kentin en önemli sembollerinden birini oluşturan saat kulesi olmuştur (Şekil 2, Şekil 3 & Şekil 4). Bunun dışında belediye ve il özel idaresi gibi kamu binaları ile

Ulu cami ön plana çıkarılan referans noktaları olmuştur. Saat kulesinin ayırıcı bir şekilde vurgulanması kulenin Adıyaman kenti için tekil ve biricik unsur olmasından kaynaklanmıştır. Bu durum Adıyaman gibi küçük ölçekli bir kent için normal kabul edilebilir. Zira saat kulesinin çoğu zaman Adıyamanlıların buluşma noktalarından biri olduğu bilinmektedir. Böyle bir yapının yıkıcı depremler sonrasında hala ayakta kalması kentsel hafızanın korunabilmesi bakımından oldukça kıymetlidir (Şekil 2). Nitekim *“işte ayakta kalan tek yapı saat kulesi”* ve *“o bölgede bir tek saat kulesi kaldı. Arka plandaki yerler yok oldu gitti. Tarih silindi, geçmiş silindi.”* şeklindeki yorumlar bu durumu açıklamaktadır. Ayrıca deprem sonrasında kulede saatin 04:17’yi işaret ediyor olması da dikkate değerdir. Depremın yıl dönümünde tıpkı Antakyalıların Köprübaşı’nda (Ulus Meydanı) toplanmaları gibi Adıyamanlıların da saat kulesi çevresinde toplanmaları kulenin yer kimliği açısından önemini ortaya koymaktadır.

Şekil 2. Adıyaman’da Hastane Caddesinde Yer Alan ve Kent Kimliğini Oluşturan Saat Kulesi

(Kaynak: <https://images.app.goo.gl/P5eH8myb1mLn72ik8>)

cumhuriyet mahallesi
kapcamı mahallesi hastane caddesi
mehmet akif mahallesi
malazgirt mahallesi belediye
yenipınar
saat kulesi
altınşehir il özel idare siteler mahallesi
ulu cami atatürk bulvarı
cumhuriyet ilkokulu
bahçelievler mahallesi

Şekil 3. Adıyaman Kent İmgelerine Yönelik Kelime Bulutu

Şekil 4. Adıyaman Kent Merkezinin Bazı Nirengi Noktaları (1:Saat Kulesi, 2:Hastane Caddesi, 3:Adıyaman Kalesi, 4:Ulu Cami (Restore Ediliyor), 5:Eski Belediye Binası (Yıkılmış Durumda), 6:Cumhuriyet İ.Ö.O., 7:Atatürk Bulvarı (Kaynak: Google Earth uydu görüntüsü)

Kahramanmaraş'ta kentsel mekân algısı

Kahramanmaraş'ta kentsel mekân algısıyla ilişkili olan 65 yorum içerik yönünden analiz edilmiştir. Bunların 4'ü yollar, 29'u kesimler, 2'si kavşaklar ve 18'i nirengi noktalarından oluşmaktadır. Geri kalan 12 yorum

ise kentin bütününe yönelik olarak ileri sürülen ifadeleri kapsamaktadır. Yorumlar içerisinde kenarlar imgesini ortaya koyan bir yoruma rastlanılmamıştır. Kentte cadde ve sokaklar üzerinden gerçekleşen hafıza kayıplarına yönelik çarpıcı yorumlar yapılmıştır. Örneğin “*Maalesef toplumsal hafızamız yok oldu geçtiğimiz yolları unuttuk.*” yorumu kollektif hafıza kaybındaki bir soruna işaret etmektedir. Diğer yandan kent sakinlerinde bir şaşkınlığı ortaya koyan başka bir yorum şu şekildedir: “*Dün Kahramanmaraş’a gittim. Eşime diyorum ki Trabzon Caddesine götürecektin, burası neresi dedim. Yüzüme bakıp burası Trabzon Caddesi dedi. Ben şoka girdim.*” Yorumlar içerisinde Trabzon’un en gözde caddelerini oluşturan Azerbaycan Bulvarı ve Trabzon Caddesi vurgulanmıştır.

Kentin belirli kesimlerine yönelik unutma veya hatırlama düzeylerini ifade eden yorumlar incelendiğinde özellikle kent merkezinde yer alan çarşı ve çevresine yönelik bir hayal kırıklığının yaşandığı anlaşılmaktadır. Çarşı ile ilgili öne çıkan yorumlar şu şekildedir:

Çarşıya inince nerede olduğumu bilmiyorum o kadar değişik karışık şehir oldu.

Çarşıdan her geçtiğimde burası neresi diyorum hâlâ!

Kent sakinleri çarşı dışında, genellikle yaşadıkları semtleri ve mahalleleri hatta daha genel çerçevede memleketlerini tanıyamadıklarını ifade etmişlerdir. “*İnsan kendi memleketini tanıyamıyor ya! Ne hale geldik.*” ve “*Maraşlıyım, ama burası neresi?*” gibi yorumlar bu duruma örnek oluşturmaktadır. Kentin kesimleri içerisinde topoğrafik yapısıyla ön plana çıkan yerlere yönelik algı durumları da dikkati çekmiştir. Kentin tarihi ve kültürel öneme sahip yerlerinden biri olan ve geleneksel cumbalı evleriyle tanınan Turan Mahallesiindeki Bahtiyar yokuşuna yönelik bir yorum yapılmıştır. “*Canım babaannemle 80’li yıllarda akrabalarımıza giderken bu yokuştan çok çıkıp inmişizdir. Çocuk iken ne bitmek bilmez gelirdi Bahtiyar yokuşu. Şimdi ise o yokuştan eser kalmadı.*”

Kavşaklar, ulaşım da kalkış ve varış yerleri, duraklar, yolların kesişmesi ve bir yapıdan diğerine geçiş yerleri olabilir (Lynch, 1960). Kahramanmaraş kentinde depremlerin yarattığı yıkımlar sonrasında kavşaklarda da belirsizliklerin ortaya çıktığı görülmüştür. Özellikle sık sık toplu taşıma araçlarını kullanan kişilerin durakları tespit edebilmelerinde zorlanmaları dikkat çekicidir. Zira “*Durakları bulurken hâlâ zorlanıyorum. Ya da otobüs geliş gidiş yönlerini hesaplayamıyorum*” ve “*Merkez otobüs durağı-*

nın oralarda kaç sene oturdum ama asla tanıyamıyorum” şeklindeki yorumlar kentin önemli kavşaklarını hatırlamadaki güçlükleri ortaya koymuştur.

Kahramanmaraş’ta depremlerin yıkıcı etkilerine rağmen hala ayakta kalan ve hafızayı kolaylaştırıcı etkiye sahip nirengi noktaları üzerinden önemli yorumlar yapılmıştır. Muhtelif yerlerdeki yeşil alanlar, mimarlar odası binası ve özel idare binası daha sık tekrar edilen referans noktaları olmuştur (Şekil 5, Şekil 6 & Şekil 7). Diğer deprem kentlerinde de örneklerine rastlanılan yeşil alanlar vurgusu Kahramanmaraş’ta bireysel belleğin bileşeni olarak ifade edilmiştir. Yorum yapanlardan birinin evinin yerini önündeki ağaçlardan çıkarabildiğini belirtmesi yeşil alanların da bir nirengi noktası olduğunu göstermektedir.

Mimarlar Odası binasının kentin yaşayan hafıza mekânlarından biri olduğu yorumlardan anlaşılmaktadır (Şekil 5a). Bu binanın aynı zamanda ilişkisel mekânı kolaylaştıran özelliğe sahip olduğu dikkati çekmiştir. Buna örnek oluşturabilecek “Mimarlar Odası kalmalı... evimin yerini ancak onun sayesinde hatırlayabilirim” şeklinde bir yorum yapılmıştır.

Şekil 5. Kahramanmaraş’ın 12 Şubat İlçesi Hayrullah Mahallesi’nde Yer Alan Mimar Odası Binası (Kaynak: <https://twitter.com/caferalcaci/status/1771859352229425452>) ve Bir Dönem Trabzon Caddesinde Yer Alan Sarı Binadan Görünümler (Kaynak: Kahramanmaraş Mimarlar Odasının Tavernaküler bülteni)

Özel İdare binası veya halk arasında *sarı bina*, *18 katlı bina*, *saçma bina* olarak bilinen yapı 2022 yılında yıkılmış olmasına rağmen depremler sonrasında sosyal medyada tartışılmaya devam etmektedir (Şekil 5b). Burada dikkat çeken özellik, iki yıl önce yıkılmış olmasına rağmen geçmişte kentin nirengi noktalarından biri olan söz konusu yapının hala

hafızalarda yer edinmiş olmasıdır. Özel İdare binasının “Şehrin sembolü mü? Yoksa şehrin silüetini bozan bir ucube mi?” sorusu üzerinden gerçekleştirilen tartışmalar bugün bile tartışılmaya devam edilmektedir. Yapıyla ilgili yapılan yorumlar şu şekildedir:

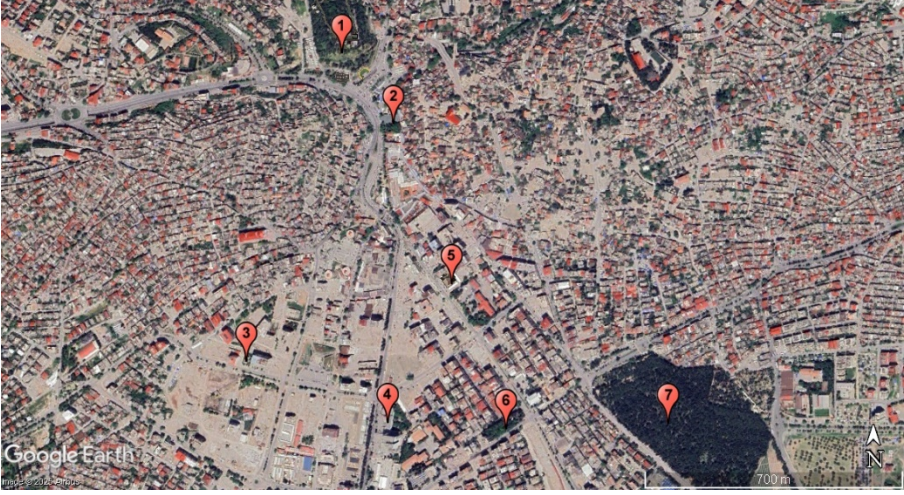
“Özel İdare binası...Buluşma yeri olarak kullanırdık...”

“Sarı binadan sonra Maraş’ın dengesi bozuldu. Ede valla o varken her şey çok güzeldi.”

“Şu sarı binayı özleyeceğim hiç aklıma gelmezdi”

Şekil 6. Kahramanmaraş Kent İmgelerine Yönelik Kelime Bulutu

Şekil 7. Kahramanmaraş Kent Merkezinin Bazı Nirengi Noktaları (1:Kahramanmaraş Kalesi, 2:Ulu Cami, 3:Mimarlar Odası Binası, 4:Büyükşehir Belediye Binası, 5:Depremler Öncesinde Yıkılmış Olan Sembolik Sarı Binanın Trabzon Caddesindeki Yeri, 6:Şelale Park, 7:Şeyh Adil Mezarlığı (Kaynak: Google Earth uydur görüntüsü)

Kahramanmaraş kent imgelerine yönelik yorumlar içerisinde yukarıda belirtilen tartışmaların da etkisiyle en sık tekrar edilen nirengi noktasını Özel İdare binası oluşturmuştur. Bunu Mimarlar Odası ve Trabzon Caddesi izlemiştir (Şekil 6). Kentteki bazı ticari işletmelerin de önemli birer referans noktaları olduğu ve bu işletmelerin topolojik açıdan kentsel mekân algısını kolaylaştırdığı yapılan bazı yorumlardan anlaşılmaktadır. Trabzon caddesinde yer alan tarihi Yaşar Pastanesine yönelik yapılan “*Son 50 yılın mihenk taşı olan Yaşar Pastanesi binası da asrın felaketine yenik düştü.*” şeklindeki yorum bu duruma örnek oluşturmaktadır. Diğer yandan “*İş Bankasının oraya gelip de Gratis’in yıkıldığını sonradan hatırlamam!*” ifadesi de ilişkisel mekânı ortaya koymaktadır.

Malatya’da kentsel mekân algısı

Malatya kentinde mekân algısına yönelik toplam 84 yorum analiz edilmiştir. Bu yorumlardan 22’si yollar, 34’ü kesimler, 2’si kavşaklar ve 26’sı nirengi noktalarıyla ilişkilidir. Yorumlardan 8’i kentin bütününe yönelik mekân algısından oluşmaktadır. Adıyaman ve Kahramanmaraş kentlerinde olduğu gibi Malatya’da da aidiyet duygusunu yansıtan ve mekân algısını kolaylaştıran sokakların tanınmayacak hale gelmesi kent sakinle-

rinde bir şaşkınlık ve üzüntü yaratmıştır. Bu yorumlardan öne çıkanlar şu şekildedir: *“Hep bildiğimiz sokakların yabancıları olduk”, “Üzücü, çocukluğunun geçtiği, adım adım bildiğin sokakları tanıyamamak”*. Yorumlar içerisinde Kanalboyu, Emeksiz, İnönü, Bostanbaşı ve Fuzuli caddeleri mekân algısı bakımından daha sık tekrarlanan yerler olarak ön plana çıkmışlardır (Şekil 9).

Kent sakinlerinin yaşadıkları mahalleleri, daha önce gittikleri okulları ve sıklıkla ziyaret ettikleri bazı diğer mekânları tanıyamamaları bir şaşkınlık yaratmıştır. Kentin kesimleri içerisinde özellikle mahallelerin tanınmayacak hale geldiği vurgusu yapılmıştır. Eski Belediye, Soykan Parkı, Akpınar, Kapalı Çarşı, Mısır Çarşısı ve Derme İlkokulu hafızalarda daha fazla yer eden kesimleri oluşturmuştur. Ayrıca bazı yorumlarda ise kentin belirli kesimleri yerine bütününe yönelik algı ifadeleri kullanılmıştır. *“Her yeri her köşesini ayrı ayrı özledim.. Malatya’dayım ama sanki Malatya’da değilmişim gibi”* ifadesi buna örnek oluşturmaktadır.

Kavşaklarla ilgili yorumlarda çeşitli hatıralar ve yaşanmışlıklar üzerinden yer duygusunun işaret edildiği anlaşılmıştır. *“Memlekete dönünce oturup izlediğim eski Malatya kavşağını dünyanın en güzel yeri olarak gördüğüm günlerim...”* Bir başka yorum da şu şekildedir: *“Çilesiz dolmuşuna biner, Temelli durağında inerdim. Caddeden aşağı evime doğru yürürdüm. Ne cadde kalmış ne de ev”*.

Kent sakinlerinin belleklerinde Söğütlü Caminin önemli bir yer ettiği ve bu caminin kentin öne çıkan nirengi noktalarından biri olduğu yorumlardan anlaşılmaktadır (Şekil 8, Şekil 9 & Şekil 10). *“Söğütlü Cami... Onu da yıktılar. Tanınmaz halde Malatya”, “Söğütlü Cami de kalmadı artık maalesef”* ve *“Tek ayakta kalan merkez camisiydi çok üzüldüm”* şeklindeki ifadeler caminin kentin önemli referans noktalarından biri olduğunu doğrulamaktadır. Benzer yorumlar Yeni Cami için de yapılmıştır: *“Yeni Cami Malatya’nın simgesidir merkez noktadır”*. Dini tesisler dışında kentte önemli nirengi noktaları olarak vurgulanan diğer yapılar; valilik ek binası, belediye, Şemsiye Sokak, Kız Meslek Lisesi ve kayısı heykelidir (Şekil 9). Ayrıca İş Bankası binası, LCW binası ve Malet kasap dükkânı gibi bazı ticari işletmeler de kentsel hafızayı kolaylaştıran referans noktaları olarak görülmüştür. *“Maleti görene kadar burayı tanıyamadım”*.

Şekil 8. Hamidiye Mahallesinde Yer Alan ve Depremler Sonrasında Yıkılan Söğütlü Cami'den Bir Görünüm

(Kaynak: <https://images.app.goo.gl/JYMZtBMouUSMY1YC6>)

Şekil 9. Malatya Kent İmgelerine Yönelik Kelime Bulutu

Şekil 10. Malatya Kent Merkezinin Bazı Nirengi Noktaları (1:Emeksiz Caddesi, 2:İnönü Caddesi, 3:Yeni Cami, 4:İnönü Kapalı Çarşısı, 5:Söğütlü Cami (Yıkılmış Durumda), 6:LCW Binası, 7:Hürriyet Parkı, 8:Kayısı Heykeli (Kaynak: Google Earth uydü görüntüsü)

Antakya’da kentsel mekân algısı

Şubat 2023 depremleri ile birlikte Antakya’da yüzlerce bina yıkılmış, geniş boşluklar oluşmuş, kentin sembolleri aşınmış ve kentsel hafıza yıpranmıştır. Bu yıkımlar kentlinin belleğinde “*çan düştü, ezan sustu, hazan göçük altında*” ifadeleriyle yer almaktadır (Büyüктаş & Çelen Öztürk, 2024). Yıkımın en fazla yaşandığı kentin Antakya olması ve kentteki hafıza mekanlarının çok önemli bir bölümünün tarih sahnesinden silinmiş olması kent sakinleri üzerinde bir travma ve kaygıyı ortaya çıkarmıştır. Zira instagramda Antakya kentsel mekân algısına yönelik yorumların sayıca Adıyaman, Kahramanmaraş ve Malatya kentlerinden çok daha fazla olması ve hafıza mekânları olarak çok çeşitli kent imgesinin vurgulanmış olması unutmaya endişesini açıkça ortaya koymuştur. Antakya kentsel mekân algısına yönelik 138 yorum analiz edilmiştir. Bunların 42’sini yollar, 4’ünü kenarlar, 29’unu kesimler, 5’ini kavşaklar ve 40’ını nirengi noktaları oluşturmuştur. Geri kalan 18 yorum ise kentin bütününe yönelik mekân algısından oluşmaktadır.

Kentte yollarla ilgili dikkat çeken özellik Asi Nehri’nin hemen batısında Ulus Meydanına ışınal olarak ulaşan caddelerin 1950’li yıllardaki görünümü yansıtmasıdır. Ulus Meydanının (Köprübaşı), deprem sonrasında varlığını sürdürmesi söz konusu caddelerin okunabilmesi bakı-

mından önem arz etmiştir. *“Cebrail Mahallesi ve Cumhuriyet Caddesini köprü konumundan tahmin ettim”* şeklindeki bir yorum ilişkisel mekânın bir örneği olarak dikkat çekicidir. Yollara yönelik yorumlarda Fatih, Atatürk, Cumhuriyet ve Saray caddeleri kent imgesi olarak sıklıkla tekrarlanmıştır. Bu caddelere yönelik hafızanın kopma korkusu ve üzüntüsü kent sakinlerinin yorumlarından anlaşılmaktadır.

“Cumhuriyet Caddesi yazmasa vallahi bilmiyordum burayı”

“Buranın Atatürk Caddesi olduğuna inanamıyorum”

Antakya’da kenarlar kategorisine dâhil edilebilecek en önemli örneği Asi Nehri oluşturmaktadır. Nehir, günümüzde Eski Antakya olarak tabir edilen yerleşim sahasının 20. yüzyılın ortalarına kadarki batı sınırını oluşturmuştur. Daha sonra kent büyüyüp genişledikçe Asi Nehri, tarihi dokuya sahip Eski Antakya ile modern konutlardan oluşan Yeni Antakya arasında bir kenar ögesi olarak işlev görmüştür. Şubat 2023 depremleriyle doğu ve batı yakasında önemli yıkımlar yaşanınca nehir *“ben yine buradayım”* dercesine kentin en önemli doğal bileşeni olduğunu göstermiştir. Bu özellik kentlinin mekân algısında da yer etmiştir.

“Asi de olmasa hiçbir yeri tanıyamayacağız”

“Antakya’mda 6 Şubattan sonra yolunda giden tek şey Asi nehri diyecem de o da zaten ters akıyor.”

Kentteki bir diğer kenar imgesi, kuzeydoğu-güneybatı şeklinde uzanan ve eteklerinde kentin kurulmuş olduğu Habibi Neccar Dağıdır. Dağ Mahallesi olarak bilinen Bağrıyanık Mahallesi ile ilgili şu şekilde bir yoruma yer verilmiştir: *“6 Şubat öncesi Dağ Mahallesi’ne çıkardık gün batımını izlemek için, şimdilerde ise şehrin her yerinden görünüyor gün batımı”*.

Kentsel mekân algısında ön plana çıkarılan kesimler incelendiğinde Esentepe, Armutlu ve Dağ Mahallesinin daha sık tekrarlandığı anlaşılmıştır (Şekil 11). Tamamen yıkılarak yerle bir olan Armutlu Mahallesi ile ilgili dikkat çeken bir yorum şu şekildedir: *“Benim mahallemdi Armutlu Mahallesi. İnsan oturduğu mahalleyi tanımaz mı? Ben tanıyamadım.”* Bunun dışında diğer kentlerde de sıklıkla karşılaşılan *“Hiç bir yeri tanıyamaz*

olduk”, “Gözüm kapalı bildiğim yerde kayboldum” ve “Büyüdüğüm mahallemi tanıyamadım” şeklindeki yorumlar sıklıkla tekrar edilmiştir.

Kentin kavşak noktaları içerisinde Vali Göbeği ve Köprübaşı yorumlarla ön plana çıkarılmıştır (Şekil 11). Ası Nehrinin hemen batısında yer alan ve Gündüz, Adnan Menderes, Cumhuriyet ve Atatürk caddelerinin kesişim noktasında bulunan Ulus Meydanı (Köprübaşı) kent kimliği açısından oldukça önemlidir. Hatırlamayı kolaylaştıracak bu kent imgesine rağmen “Kendi memleketimi tanıyamıyorum. Gerçekten Köprübaşı mı burası?” şeklindeki yorumlar aslında yıkıcı depremlerin kentsel hafızaya etkilerini ortaya koymaktadır. Bunun dışında Vali Göbeği ile ilgili yapılan yorumlar da kentin endişe ve kaygı düzeyini göstermektedir.

“İnanılır gibi değil. Vali Göbeği yazdı orda ekranı durdurdum eşime gösterdim tanıyamadık. Bittik biz bittik.”

“O kadar tanınmaz hale gelmiş ki memleketim sadece Vali Göbeği tanıdık”

Şekil 11. Antakya Kent İmgelerine Yönelik Kelime Bulutu

Antakya’da kent imgesini ortaya koyan nirengi noktaları diğer kentlere göre hem sayıca daha fazla hem de çeşitlidir (Şekil 12). Örneğin diğer kentlerde olmayıp Antakya’da olan önemli nirengi noktalarından birini akaryakıt istasyonları oluşturmuştur. Kentin muhtelif yerlerindeki istasyonlar, hem yön tayini hem de ilişkisel mekân bakımından kentin belleğinde özel bir yere sahiptir. Bu dikkat çeken özellik, söz konusu istasyonlara yönelik yapılan yorumlardan rahatlıkla anlaşılmaktadır.

“Petrol ofisi...Antakya damatlarının mahallenin yolunu bulmada referans istasyon”

“Esentepe çocukluğumuz ama OPET olmasa tanıyabilir miyiz acaba?”

Antakya'nın nirengi noktaları içerisinde yeşil alanlar ve mezarlıkların ayrı bir önemi vardır. Asi Nehrinin batı yakasındaki birçok mahalle tamamen ortadan kalkmış olmasına rağmen Antakya Lisesi bahçesindeki ağaçların yanı sıra, eskiden bir mezarlık sahası olan daha sonra çocuk parkına dönüştürülen Cebrail Tepesindeki ağaçlar ve Antakya Asri Mezarlığı adeta kentin tanıkları olarak kalmışlardır. Bu imgelerle ilgili yapılan yorumlar objeler arasındaki topolojik ilişkiyi ortaya koymaktadır.

“Antakya Lisesi olarak gösterilen yer bence Antakya Lisesi değil. Çünkü lisenin çam ağaçlarından oluşan küçük bir koruluğu vardı.”

“Çamlıktan tanır olduk mahallemizi (Cebrail Mahallesi)”

Şekil 12. Antakya Kent Merkezinin Bazı Nirengi Noktaları Ve Kavşaklar (1:Roma Buluntusu, 2:Belediye Binası, 3:Ulus Meydanı, 4:Antakya Lisesi Bahçesi, 5:Cebrail Tepesi, 6:Vali Göbeği (Kaynak: Google Earth uydu görüntüsü)

Şekil 13. Antakya Kent Merkezinin Bazı Nirengi Noktaları (a: Petrol Ofisi, b: Cebirail Tepesi Çamlığı, c: Saray Caddesi Roma Su Kemer, d: Belediye binası)

Kentin önemli referans noktalarından bir diğerini kamu binaları, sosyal ve kültürel yapılar oluşturmaktadır. Meclis binası, öğretmen evi, polis evi, belediye, orman dairesi, Merkez Lisesi ve Cengiz Topel İlkokulu birer nirengi noktası olarak vurgulanmıştır (Şekil 11). Bunlar dışında diğer kentlerden farklı olarak Antakya’da bir tarihi yapı kalıntısı hatırlamayı kolaylaştıran bir imge olarak algılanmıştır (Şekil 12 & Şekil 13). Neredeyse tamamen yerle bir olmuş olan Saray Caddesi’nde yer alan tarihi Roma su kemerine yönelik yapılan yorum buna bir örnek oluşturmaktadır: “Resmen yok olmuş. Saray Caddesini yerdeki Roma buluntusu sayesinde fark edebildim.” (Şekil 13c).

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada; Lynch tipolojisini kullanan akademik çalışmalarda kent imgesi (yollar, kesimler, nirengi noktaları gibi) üzerinden ortaya konulan literatür bulgularının bu çalışmanın bulgularıyla uyumlu olduğu anlaşılmıştır.

Daha da önemlisi, araştırmadan elde edilen çıkarımların Lynch'in teorisinin dijital çağdaki geçerliliğini de desteklediği söylenebilir.

Kentsel alanları yapılandırırken *yolların*, kentin algılanmasını kolaylaştıran topolojik mekânsal eksenler olarak işlev gördüğü farklı kentlere ilişkin ampirik araştırmaların çoğunda açıkça belirtilmiştir (Pocock & Hudson, 1978; Aragonés & Arrodondo, 1985; Ülkeryıldız vd., 2009; Huang vd., 2021). Bu araştırmaya konu olan dört kentte de yollarla ilgili yapılan yorumlar depremler öncesinde kent sakinlerinde yer duygusunu güçlendiren cadde ve sokakların depremler sonrasında da hafızalarda yer ettiğini göstermiştir. Başka bir deyişle depremler sonrasında büyük bir hayal kırıklığı içerisinde olan kent sakinleri yaşadıkları yerleri hafızalarında canlandıırırlarken depremler öncesinde sıklıkla kullandıkları yolları işaret etmişlerdir. Dolayısıyla yolları kentlerin önemli bir imgesi olarak kabul eden Lynch (1960)'ın ve onun teorisini destekleyenlerin bu dört kent özelinde de haklı çıktığını söylemek mümkündür.

Kenar kategorisi, mekânsal özelliklerinin belirsiz olması ve sınır olmaları nedeniyle özellikle kentsel olmayan bilişsel yönleri kapsayabilmesi nedeniyle mekân algısında en büyük zorlukları sunmaktadır (Aragonés & Arrodondo, 1985). Bu zorluğu kabul eden çalışmalar da söz konusudur. Jiao vd. (2017) ABD'nin Indianapolis kentinde düzenlenen bir Super Bowl etkinliği sırasında Twitter kullanıcılarının gezinmek için kullandıkları kelime ve cümleleri incelemişlerdir. Tweetlerde “kenar” unsurunu ortaya koyacak yorumların neredeyse yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Huang vd. (2021) ise yaptığı bir çalışmada sosyal medyada tanımlanan beş Lynchian unsurundan kenar kategorisinin yeterli düzeyde tanımlanamadığını ortaya koymuştur. Bu çalışmanın bulguları da kenar unsurunun mekân algısında önemli bir yere sahip olmadığını göstermiştir. Nitekim Adıyaman, Kahramanmaraş ve Malatya'da kenar kategorisinde değerlendirilebilecek bir yorum tespit edilememiştir. Antakya'da ise Asi Nehri ve Habib-i Neccar Dağı iki kenar ögesi olarak algılanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmaya konu olan dört kentte Kevin Lynch tipolojisine göre öne çıkan kentsel imgelerin karşılaştırmalı matrisi

Lynch Tipolojisi	Adıyaman kent imgesi	Kahramanmaraş kent imgesi
Yollar	Hastane Caddesi, Atatürk Bulvarı	Azerbaycan Bulvarı, Trabzon Caddesi
Kenarlar	-	-
Kesimler	Cumhuriyet, Altınşehir, Kapıcamı, Malazgirt, Siteler, Bahçelievler	Çarşı, Bahtiyar yokuşu
Kavşaklar	-	Merkez otobüs durağı
Nirengi Noktaları	Saat kulesi, belediye, il özel idaresi, Ulu cami	Mimarlar Odası, özel idare binası, Yaşar pastanesi, iş bankası, gratis
Lynch Tipolojisi	Malatya kent imgesi	Antakya kent imgesi
Yollar	Kanalboyu Caddesi, Emeksiz Caddesi, İnönü Caddesi, Bostanbaşı Caddesi, Fuzuli Caddesi	Fatih Caddesi, Atatürk Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Atatürk Caddesi
Kenarlar	-	Asi Nehri, Habib-i Neccar dağı
Kesimler	Eski belediye, Soykan parkı, Akpınar, Kapalı çarşı, Mısır çarşısı	Esentepe, Armutlu, Dağ Mahallesi
Kavşaklar	Eski Malatya kavşağı, Temelli durağı	Köprübaşı, Vali göbeği, TEDAŞ kavşağı
Nirengi Noktaları	Söğütlü Cami, Yeni Cami, valilik ek binası, belediye, şemsiye sokak, kız meslek lisesi, kayısı heykeli, iş bankası binası, LCW binası, Malet	Petrol ofisi, OPET, Cebrail tepesi, Antakya asri mezarlığı, meclis binası, öğretmen evi, polis evi, belediye, orman dairesi, merkez lisesi, Cengiz Topel ilkokulu, Roma su kemeri

Kavşaklar, bazı akademik çalışmalarda kentsel mekân algısını etkileyen önemli imgelerden biri olarak görülürken bazılarında ise önemsiz olarak değerlendirilmiştir. Temurçin & Keçeli (2015) Isparta kentinde yaptıkları çalışmada uluslararası öğrencilerin kentsel mekân algılarını etkileyen en önemli kentsel donatılar içerisinde kavşakların kamu binaları ve yollardan sonra önde gelen imgelerden biri olduğunu ifade etmişlerdir. Huang vd. (2021) çalışmalarında sosyal medyada tanımlanan kesimler ve yollarla birlikte kavşakların kıyaslamalarla oldukça iyi bir uyum içinde olduğunu ve sıklıkla tekrarlandığını bulgulamışlardır. Bazı

çalışmaların genel sonuçlarına göre ise kavşakların en zayıf kategori olduğu vurgulanmıştır (Zmudzinska-Nowak, 2003; Aliagaoglu, 2007; Lau vd., 2021).

Araştırmaya konu olan kentlerde mekân algısı ile ilgili yapıların 346 yorumdan sadece 9'unun kavşaklarla ilişkili olması bu çalışma özelinde kavşakların mekân algısında önemli bir yere sahip olmadığını göstermiştir. Adıyaman'da kavşaklarla ilgili bir yoruma rastlanılmazken Kahramanmaraş ve Malatya'da özellikle otobüs durakları öne çıkarılmıştır. Antakya'da ise Köprübaşı ve Vali Göbeği kavşaklarının kentlinin belleğinde önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür (Tablo 1). Bu kavşakların kentte yıkımın en fazla olduğu mahallelerde yer alması ve bu duruma rağmen bu kavşakların hafızalarda yer etmiş olması mekân algısı bakımından dikkate değerdir. Özellikle Köprübaşı, kentte önemli kutlama ve törenlerin düzenlendiği ve kent sakinlerinde yüksek bir aidiyet duygusunu ortaya koyan bir kent imgesidir.

Kesimlerin kentsel eylem alanı olarak ortaya çıktığı başka bir deyişle birer fonksiyon alanları olarak geliştikleri (Tümertekin & Özgüç, 2020) düşünülürse insanların günlük rutinlerinin gerçekleştiği, vakitlerinin önemli bir bölümünü geçirdikleri ve aidiyet duydukları mahalleler, semtler ve konut alanları gibi deneyim mekânlarının hafızalarda daha fazla yer edineceğini söylemek mümkündür. Kesimlerin yeni bir çevreyi öğrenmek için temel kaynaklar olduğu ve ardından yer işaretlerinin önem kazandığı görüşü çeşitli akademik çalışmalarla da desteklenmiştir (Lynch, 1960; Appleyard 1970; Aragones & Arredondo, 1985; Filomena vd., 2019; Aliagaoglu & Mirioğlu, 2020). Bu çalışmada depresyon nedeniyle evleri ve mahalleleri yerle bir olan kent sakinlerinin bu mekân unsurlarını yorumlarda sıklıkla tekrarladıkları görülmüştür. Bu durumun hatıraların ortadan kalkacağı ve eski günlerin bir daha geri gelmeyeceği endişesinden kaynaklanmış olduğu söylenebilir. Adıyaman, Kahramanmaraş ve Malatya kentlerinde Lynch tipolojisini oluşturan unsurlardan biri olan kesimlerin ilk sırada yer aldığı dikkati çekmiştir. Antakya'da ise kesimler yollar ve nirengi noktalarından sonra gelmiştir. Dört kent bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise toplam 346 yorumdan 117'sinin (% 34) kesimlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan elde edilen sonuçların literatür bulgularıyla uyumlu olduğu söylenebilir.

Lynch (1960) kentlerde deneyim arttıkça *nirengilerin* ve odakların daha fazla öğrenileceğini vurgulamıştır. Nirengi noktalarının hatırlama pratiklerindeki önemi çeşitli akademik çalışmaların bulguları arasında

yer almıştır (Hart & Moore, 1973; Golledge & Spector, 1978; Aragonés & Arredondo, 1985; Aliagaoglu, 2007; Ülkeryıldız vd., 2009).

Nirengi noktaları içerisinde kentlerdeki kamusal alanların, kolektif bellek ve kentsel kimlik için belirleyici olduğu ve bu alanların hatırlama ve unutma pratiklerini etkilediği çeşitli akademik çalışmaların önemli bulgularından biri olarak ortaya konulmuştur (Lynch, 1960; Tolun, 1980; Temurçin & Keçeli, 2015; Mutlu & Tanrıverdi Kaya, 2020; Kaya & Akdemir, 2021). Kamu binalarının mekân algısındaki bu önemi bu çalışmada da bir kez daha anlaşılmıştır. Deprem kentlerinde yıkılmayıp ayakta kalan veya yıkılmış olsalar bile kentlinin hafızasında yer edinen belediyeler, il özel idareleri, valilik binaları, mimarlar odası, orman dairesi, öğretmen evi, polis evi gibi yapıların birer referans noktası olarak ön plana çıktığı dikkati çekmiştir.

Kamu binalarının yanı sıra, Huang vd. (2021) instagram verileri üzerinden yaptığı bir analizde genel olarak özel türdeki mimari yapıların ve prestijli yerlerin instagramda öne çıkma olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Kürkcüoğlu & Ocakçı (2015) da tekil özellikli unsurların dikkat çekme konusunda, özellikle de yer tespiti açısından daha etkin olduğunu bulgulamışlardır. Benzer şekilde Aliagaoglu (2007) biricik ve tek olan yapıların izafi olarak eşsiz olduklarını belirtmiş ve araştırma yaptığı Afyonkarahisar kentinde saat kulesi, müze ve demiryolu istasyonu gibi nirengi noktalarının bu yönüyle vurgulandığını ifade etmiştir. Türkiye’de özellikle saat kulesi Çanakkale, Balıkesir, Adana, Adıyaman ve İzmir başta olmak üzere birçok kentin önemli imgelerinden birini oluşturduğu bilinmektedir. Saat kulesinin kentlerin önemli buluşma noktalarından biri olduğu çeşitli çalışmalarda vurgulanmıştır (Aliagaoglu, 2007; Karadağ & Turut, 2013; Sağlık & Kelkit, 2019; Aliagaoglu & Mirioğlu, 2020; Belge, 2023). Bu çalışmada Adıyaman saat kulesine yönelik yapılan yorumlar literatür bulgularını destekler nitelikte saat kulesinin kentin ayırıcı imgelerinden biri olduğunu göstermiştir.

Bu çalışma, kent imgesi ile ilgili yapılmış olan onlarca çalışmadan farklı olarak Şubat 2023 depremleri sonrası deprem kentlerinde yaşanan büyük yıkımlar sonrasındaki mekân algısını belirlemeye yönelik bir çalışma olduğu için önemlidir. Doğal afetler sonrasında kentsel mekân algısını ortaya koyan çalışmaların azlığı bu önemi daha da arttırmaktadır. Nispeten uzun bir yaşam serüveni içerisinde mekânların yer duygusuna dönüştüğü caddelerin, sokakların, kavşakların, kesimlerin ve nirengi noktalarının kentlinin belleğinde yer etmesi sürdürülebilir bir kent

yaşamı bakımından oldukça önemlidir. Çünkü kentlerin yeniden inşası yüksek bir aidiyet duygusu üzerinde hayat bulacaktır. Bu çalışma kapsamında incelenen dört kentte de mekân algılarına yönelik benzer tepkilerin verilmesi kentsel yaşamın devamlılığında kentsel hafızanın önemli bir realite olduğunu açıkça göstermiştir.

Öneriler

Yıkıma uğramış kentlerin somut ve soyut değerlerinin özelliklerde kolektif belleklerde yaşatılması oldukça önemlidir. Kent belleğini canlı tutmak için öncelikle ayakta kalan yapılara sahip çıkılmalı, tamamen ortadan kalkan tarihi yapılar aynı yerde ve aslına uygun şekilde inşa edilmelidir. Araştırma sahalarında görüldüğü gibi binalar ortadan kalkmış olsa da kentler içerisindeki yeşil alanlar ve mezarlıklar hatırlamayı kolaylaştıracak önemli birer referans noktaları olarak dikkat çekmişlerdir. Bu nedenle yeşil alanlar korunmalı ve kentler yeniden inşa edilirken kent planlarında yeşil alanlara gereken önem verilmelidir. Diğer yandan teknolojinin nimetlerinden yararlanarak yıkılmış yapılar, bu yapıların öne çıkan özellikleri, yapılardaki önemli hatıra ve yaşanmışlıklar ve kültürel değerler sanal ortamda muhafaza edilerek kentliler tarafından erişilebilir ve güncellenebilir sanal platformlar oluşturulmalıdır. Tarih sahnesinden silinip gitmiş olsalar da, kent için önemli olan imgelerin bulunduğu yere tabelalar, etiketler, panolar, hatırlatma notları ve görseller yerleştirilmelidir. Yeniden yapılanma sürecini fırsat bilerek kent kimliğine zarar veren yapılar ortadan kaldırılmalı veya en azından gerekli önlemler alınmalıdır.

Extended Abstract

Changing urban space perception in behavioral geography: The case of earthquake cities

*

Yücel Dinç³

Examining the objects perceived in urban space after natural disasters is crucial for behavioral geography research. The literature contains several studies that reveal the perception of urban space through different examples inspired by the Lynch typology (De Jonge, 1962; Appleyard, 1969; Norberg-Schulz, 1971; Pocock & Hudson, 1978; Bunting & Guelke, 1979; Evans, 1980; Aragones & Arredondo 1985; Smith, 2005; Montello, 2018; Chan et al., 2021; Salam & Nurhasana, 2023). Similarly, it is noteworthy that some empirical studies have been conducted in Turkey using Lynch's typology (Tolun, 1980; Aliagaoglu, 2007; Tunçel, 2009; Karadağ & Turut, 2013; Südaş & Öz, 2018; Mutlu & Tanrıverdi Kaya, 2020; Kaya & Akdemir, 2021; Büyüктаş & Çelen Öztürk, 2024). Despite all these academic studies, the fact that the issue of post-disaster and disaster-related perception of urban space in the perspective of behavioral geography has been neglected in Turkey, which is a country of disasters, is surprising. This study aims to reveal the perception of urban space in Adıyaman, Kahramanmaraş, Malatya, and Antakya, where the most devastation was experienced due to the February 2023 earthquakes in Turkey. A person who sees that a large part of his/her city has been destroyed by the earthquakes will embrace the images that have survived against all odds in the city in order to find his/her home, path, and street. The disappearance of urban images will make it difficult to remember and may even threaten the destruction of identity. These negativities constitute the main research problem of this article. The main scientific contributions of this study are to reveal whether the Kevin Lynch typology can be valid in the digital age, to perform visual analyses based on social media content, and, more importantly, to determine which of the variables that make up the Lynch typology emerge more dominantly in the earthquake cities.

The comments made by city dwellers on Instagram were analyzed in terms of content in order to reveal the perception of space in the cities subject to the research. The data sets used in the content analysis were obtained from Insta-

³ Asst. Professor, Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Geography, Hatay, Türkiye, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0492-4724>
E-mail: dyucel.13@hotmail.com

gram accounts for a six-month period from December 2023 to May 2024. Based on the success of social media analytics in providing a reliable measurement of perceived city views (Huang et al., 2021), social media analytics were conducted in the cities subject to the study. Instagram comments that were thought to be related to urban images and perception of space were filtered. Thus, a total of 346 comments, 59 in Adıyaman, 65 in Kahramanmaraş, 84 in Malatya, and 138 in Antakya, were analyzed. The typologies of urban image in the literature were subjected to document analysis to analyze these comments in a certain systematic way, and Lynch's (1960) typology, which is widely accepted, was used. The paths that make up Lynch's typology were classified under the categories of paths, edges, districts, nodes, and landmarks. Within the scope of qualitative research, the prominent urban images of four earthquake cities were emphasized. The urban images that were erased from the stage of history due to the earthquake and still survived despite the destruction were identified, and the effects of these images on urban memory were discussed. MAXQDA20, one of the computer-aided qualitative data analysis software (tools), was used to analyze the qualitative data obtained in order to reveal this effect in a concrete way. The word clouds were prepared based on the frequency values of the most frequently repeated words in each city in order to obtain visual outputs of the analyses.

In this study, it has been understood that the results of the literature on urban image (such as paths, districts, and landmarks) in academic studies using Lynch's typology are compatible with the results of this study. More importantly, it can be said that the conclusions drawn from the research also support the validity of Lynch's theory in the digital age. The comments made about the paths in all four cities examined in the study indicated that the streets and avenues that strengthened the sense of place in the city dwellers before the earthquakes remained in their memories after the earthquakes. The results of the study revealed that the element of edge does not have an important place in the perception of space. As a matter of fact, in Adıyaman, Kahramanmaraş and Malatya, no interpretation that can be evaluated in the edge category was identified. The fact that only 9 out of 346 comments about the perception of space in the cities subject to the study were related to nodes showed that nodes do not have an important place in the perception of space in this study. In the cities of Adıyaman, Kahramanmaraş, and Malatya, it is noteworthy that districts, one of the elements of the Lynch typology, ranked first. In Antakya, districts came after paths and landmarks. In addition, in the four earthquake cities, public buildings such as municipalities, special provincial administrations, governorship buildings, the chamber of architects, the forestry office, the teacher's house, the police house, etc., which survived the earthquake or remained standing even though they were destroyed, stand out as important reference points. Unlike previous studies on the urban image, this article is important because it is a study aimed

at determining the perception of space after the great destruction experienced in earthquake cities after the February 2023 earthquakes. The scarcity of studies that reveal the perception of urban space after natural disasters increases this importance even more. It is crucial for a sustainable urban life that the avenues, streets, nodes, districts, and landmarks, where spaces turn into a sense of place in a relatively long life adventure, take place in the memory of the city dwellers. The tangible and intangible values of destroyed cities should be kept alive in collective memories. For this reason, the surviving buildings should be protected in order to keep the urban memory alive, and historical buildings that have completely disappeared should be built in the same place and in accordance with the original.

Kaynakça/References

- Adıyamanlıyız [@adiyamanliyizz]. (2024, Mart 27). “Her sokağımı bildiğim şehirde şimdi kayboluyorum” [Fotoğraf] Instagram.
https://www.instagram.com/p/C3aF_COKDDq/
- Adıyaman Haber Ajansı [@adiyamanhaberajansi02]. (2024, Mayıs 30). “Yağmurlu bir günden herkese günaydınlar” [Fotoğraf] Instagram.
<https://www.instagram.com/p/C2JlUOEoYdz/>
- Aliağaoğlu, A. (2007). Davranışsal coğrafyaya bir örnek: Öğrenci merkezli Balıkesir şehir imajı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 17-44.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatsbed/issue/6323>
- Aliağaoğlu, A., & Mirioğlu, G. (2020). Balıkesir kent kimliği. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42, 374-399.
<https://doi.org/10.32003/igge.736051>
- Alkan, A., & Yılmaz Çildam, S. (2019). Üniversite öğrencilerinin kent imajlarına yönelik bir araştırma: Siirt üniversitesi örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 73, 90-95. <https://doi.org/10.17211/tcd.602568>
- Altuğ, F., Demirağ Turan, İ., & Aktaş, C. (2021). Mekân algısını etkileyen parametrelerin CBS ve istatistiksel tekniklerle incelenmesi: Giresun örneği. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 44, 377-395. <https://doi.org/10.32003/igge.928245>
- Appleyard, D. (1969). City designers and the pluralistic city. L. Rodwin (Der.), *Planning, urban growth, and regional development: the experience of the Guyana program of Venezuela içinde* (ss. 422-452). Cambridge Massachusetts: M.I.T. Press.
- Appleyard, D. (1970). Styles and methods of structuring a city. *Environment and behavior*, 2(1), 100-117. <https://doi.org/10.1177/001391657000200106>

- Aragones, J. I., & Arredondo, J. M. (1985). Structure of urban cognitive maps. *Journal of Environmental Psychology*, 5(2), 197-212. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(85\)80017-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(85)80017-7)
- Arik, F. (2023). Afet dönemlerinde kolektif bellek ve mekân üretimi: 6 Şubat depremlerinin ardından Antakya. V. Eren (Der.), *İnterdisipliner yaklaşımla Hatay'da afet deneyimi* içinde (ss. 3-19). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Belge, R. (2018). Denizli kent kimliğini oluşturan coğrafi öğeler. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(2), 167-181. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecd/issue/41304/499233>
- Belge, R. (2023). Kent kimliği okuyazarlığı. R. Sever (Der.), *Eğitimde coğrafya okuyazarlığı* içinde (ss. 323-343), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bilgili, M. (2016). Coğrafya öğretiminde mekân ve yer karmaşası üzerine bir araştırma. *Coğrafya Eğitimi Dergisi*, 2(1), 11-19.
- Biz Malatyalıyız [@bizmalatyalıyız]. (2024, Nisan 4). "Merkezdeki İş Bankası boşaltılıyor, muhtemelen yıkılacak" [Fotoğraf] Instagram. <https://www.instagram.com/p/C5VVL9xsaMh/>
- Bunting, T.E., & Guelke, L. (1979). Behavioral and perception geography: A critical appraisal. *Annals of Association of American Geographers*, 69(3), 448-462. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1979.tb01268.x>
- Burton, L. (1968). Lowenthal, environmental perception and behavior, *Natural Resources Journal*, 8(3), 549-552. <https://digitalrepository.unm.edu/nrj/vol8/iss3/13>
- Büyüктаş, Ö., & Çelen Öztürk, A. (2024). Kurtuluş Caddesi'nin kentsel bellek bağlamında zihin haritaları üzerinden analizi. *Mimarlık ve Yaşam*, 9(1), 1-20. <https://doi.org/10.26835/my.1264563>
- Cebe, A. (2016). *Adıyaman ilinin turizm coğrafyası*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Chan, A., Suryadipura, D., & Kostini, N. (2021). City image: city branding and city identity strategies. *Review of Integrative Business and Economics Research*, 10, 330-341.
- Deniz Topçu, K. (2011). Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1050-1072.
- De Jonge, D. (1962). Images of urban areas: Their structure and psychological foundations. *Journal of the American Institute of Planners*, 28, 266-276. <https://doi.org/10.1080/01944366208979452>
- Demir, E. (1997). *Malatya şehri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Demir, E. (2004). Adıyaman şehrinin yerleşimi, nüfusu ve ekonomik yapısı. *Türk Coğrafya Dergisi*, 42, 115-144. <https://doi.org/10.17211/tcd.91770>

- Dinç, Y., & Üçeçam Karagel, D. (2017). Antakya şehrinin kuruluşu ve mekânsal gelişimi. F. Arslan (Der.), *Türkiye coğrafyası araştırmaları* içinde (ss. 571-596). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Dinç, Y. (2022). Kahramanmaraş ilinde kentleşme (1950-2021): Süreç, dağılış ve mekânsal gelişim. Ö. Şen (Der.), *Coğrafi boyutlarıyla kent ve kentleşme* içinde (ss. 135-162). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Downs, R.M., & Stea, D. (1973). *Image and environmet: Cognitive mapping and spatial behaviour*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Downs, R. M., & Stea, D. (2011). Cognitive maps and spatial behaviour: process and products. M. Dodge, R. Kitchin ve C. Perkins (Der.), *The map reader: Theories of mapping practice and cartographic representation* içinde (ss. 312-317). UK: John Wiley & Sons.
- Drone Malatya [@drone_malatya]. (2024, Nisan 15). "Yeni Cami restorasyon çalışmaları" [Fotoğraf] Instagram.
<https://www.instagram.com/p/C2cyqDisLwr/>
- Evans, G. W. (1980). Environmental cognition. *Psychological Bulletin*, 88, 259-287.
- Filomena, G., Verstegen, J. A., & Manley, E. (2019). A computational approach to 'The image of the city.' *Cities*, 89, 14-25.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.01.006>
- Francescato, D., & Bebane, W. (1973). How citizens view two great cities: Milan and Rome. Roger M. Downs ve David Stea (Der.), *Image and environment* içinde (ss. 131-147). Chicago: Aldire Publishing Company.
- Gold, J. R. (2019). Behavioral geography. *International Encyclopedia of Human Geography*, 1, 282-293.
- Goldman, A. (1975). The use of landmarks in recalling retail stores. *Urban Studies*, 12(3), 319-324. <https://doi.org/10.1080/00420987520080591>
- Golledge, R. G., & Spector, A. N. (1978). Comprehending the urban environment: theory and practice. *Geographical Analysis*, 10, 403-426.
<https://doi.org/10.1111/j.1538-4632.1978.tb00667.x>
- Google Earth (2024, Mayıs 16). <https://earth.google.com/>
- Gulick, J. (1963). Images of an Arab city. *Journal of the American Institute of Planners*, 29, 179-198. <https://doi.org/10.1080/01944366308978063>
- Güleç Solak, S. (2014). *Mekân-kimlik etkileşimi ve kentsel mekânda tezahürleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Gürbüz, M., & Yıldırım, U. (2014). Kahramanmaraş ilinde belediye teşkilatı bulunan yerleşmelerin fonksiyonel analizi. *KSU Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 129-154.
- Hart, R. A., & Moore, G. T. (1973). The development of spatial cognition: A review. R. M. Downs ve D. Stea (Der.), *Image and environment cognitive mapping and spatial behavior* içinde (ss. 246-288). Chicago: Aldine.

- Hataycom [@hataycom] (2023, Aralık 25). "Bugün enkaz kalktıktan sonra Saray Caddesi". [Fotoğraf] Instagram. https://www.instagram.com/p/Cz60xBuL2_a/
- Hatayikeşfet [@hatayikesfet]. (2024, Ocak 11). "Burasi neresi çıkarabildiniz mi?" [Fotoğraf] Instagram. <https://www.instagram.com/p/C1RRC-rM4Nt/>
- Hataymuhtarı [@hatay_muhtari]. (2023, Aralık 12). "Armutlu girişindeki akar-yakıt istasyonu açılmış.." [Fotoğraf] Instagram. <https://www.instagram.com/p/CyDbxvnsyD1/>
- Hataytube [@hataytube]. (2023, Aralık 16). "Binaların yerini arazilerin aldığı Antakya'da vatandaşlar yıllarca yaşadığı evlerinin yerlerini tanıyamaz hale geldiler" [Fotoğraf] Instagram. <https://www.instagram.com/p/Cy0HOgCAZnL/>
- Huang, J., Obracht-Prondzynska, H., Kamrowska-Zaluska, D., Sun, Y., & Li, L. (2021). The image of the city on social media: A comparative study using "Big Data" and "Small Data" methods in the Tri-City Region in Poland. *Landscape and Urban Planning*, 206, 103977. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.103977>
- Ira, V. (1994). Environmental perception and environmental awareness at the area with disturbed environment (Upper Nitra region). *Geografický časopis*, 46, 173-188.
- Jiao, J., Holmes, M., & Griffin, G. P. (2017). Revisiting image of the city in cyberspace: Analysis of spatial Twitter messages during a special event. *Journal of Urban Technology*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/10630732.2017.1348881>
- Johnson, M. L., Campbell, L. K., Svendsen, E. S., & McMillen, H. L. (2019). Mapping urban park cultural ecosystem services: A comparison of twitter and semi-structured interview methods. *Sustainability*, 11(21), 6137. <https://doi.org/10.3390/su11216137>
- Kahramanmaraşadair [@kahramanmarasadair]. (2024, Nisan 26). "Bahtiyar yokuşu..." [Fotoğraf] Instagram. <https://www.instagram.com/p/C5F3tkQNFm8/>
- Karadağ, A., & Turut, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin kentsel çevre algısı üzerine bir araştırma: İzmir örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 11(1), 31-51. https://doi.org/10.1501/Cogbil_00000000141
- Kaya, İ. (2014). Coğrafi düşüncenin değişimi ve paradigmlar. Y. Arı ve İ. Kaya (Der.), *Coğrafya araştırma yöntemleri içinde* (ss.19-49). Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Kaya, A.Y., & Akdemir, İ.O. (2021). Kentsel değişim-kent imgesi korelasyonu: Elazığ örneği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 1-23. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.822006>

- Kısakürek, Ş., & Beyazıt, E. (2018). Kahramanmaraş kenti örneğinde kent kimliği ve kentsel donatı elemanları. *Turkish Journal of Forest Science*, 2(1), 49-59. <https://doi.org/10.32328/turkjforsci.408372>
- Kürkçüoğlu, E., & Ocağcı, M. (2015). Kentsel dokuda mekânsal yönelme üzerine bir algı-davranış çalışması: Kadıköy Çarşı bölgesi. *Megaron*, 10(3), 365-388.
- Lang, J. (1987). *Creating architectural theory, the role of the behavioral science in environment design*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Lau, Z. Y., Tan, X. Y., Arab, Y., Hassan, A. S., Dumrongchai, P. & Rakhmatulloh, A. R. (2021). A study on Kevin Lynch's urban design elements with a case study at Taman Seri Juru in Simpang Ampat Town of Penang. *International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies*, 12(6), 1-13. <http://doi.org/10.14456/ITJEMAST.2021.106>
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1974).
- Lowenthal, D. (1961). Geography, experience and imagination: Toward a geographical epistemology. *Annals of Association of American Geographers*, 51(3), 241-260. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1961.tb00377.x>
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. London: The M.I. T. Press.
- Malatya Sevdamız [@malatyasevdamız]. (2024, Nisan 18). "Burayı tanıyan var mı?" [Fotoğraf] Instagram. <https://www.instagram.com/p/CwLD4pGsa5-/>
- Maraş Sensin [@maras.sensin]. (2024, Nisan 26). "Özleyenler burda mı?" [Fotoğraf] Instagram. <https://www.instagram.com/p/C0ldM8LoJDY/>
- Maraştan Haberler [@marastanhaberler]. (2024, Nisan 26). "Mimarlar odası ve şehrin son durumundan üzücü bir haber var" [Fotoğraf] Instagram. https://www.instagram.com/p/C48OvK4NS_y/
- Marti, P., García-Mayor, C., & Serrano-Estrada, L. (2019). Monitoring the pulse of renewed Spanish waterfront cities through Instasights. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 14(3). <https://doi.org/10.2495/SDP-V14-N4-333-346>
- Montello, D. R. (2018). *Handbook of behavioral and cognitive geography*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Mutlu, E., & Tanrıverdi Kaya, A. (2020). Bellek mekânlarının hatırlama ve unutulma döngüleri çerçevesince belirlenmesi için bir metodolojik öneri: Düzce örneği. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji*, 8(1), 891-914. <https://doi.org/10.29130/dubited.634455>
- Nasar, J. L. (1990). The evaluative image of the city. *Journal of the American Planning Association*, 56(1), 41-53. <https://doi.org/10.1080/01944369008975742>
- Nasar, J.L. (1998). *The evaluative image of the city*. London: Sage pub.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, space and architecture*. London: Studio Vista.

- Pocock, D. C. (1971). Urban environmental perception and behaviour. *Journal of Economic and Human Geography*, 62(5), 321-326
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.1971.tb01147.x>
- Pocock, D., & Hudson, R. (1978). *Images of the urban environment*. New York: Columbia University Press.
- Sağlık, E., & Kelkit, A. (2019). Kentsel kimlik bileşenlerinin kent kullanıcıları tarafından belirlenmesi: Örnek kent Çanakkale. *Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 63-79.
<https://doi.org/10.28979/comufbed.539309>
- Salam, Y., & Nurhasana, R. (2023). Analysis of Kevin Lynch's theory of city image (Case study of The Tanah Abang Area in Jakarta). *Daengku: Journal of Humanities and Social Sciences Innovation*, 3(4), 587-595.
<https://doi.org/10.35877/454RI.daengku1914>
- Avcıoğlu, S. S., & Akin, O. (2017). Kolektif bellek ve kentsel mekân algısı bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesi'nin mekansal değişiminin irdelenmesi. *İdealkent*, 8(22), 423-450.
- Shirvani, H. (1985). *The urban design process*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Siyavuş, A. E. (2020). A study on the urban image of university students: Tekirdağ urban image. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42, 400-412.
- Smith, A. (2005). Conceptualizing city image change: The 'Re-Imaging' of Barcelona. *Tourism Geographies*, 7(4), 398-423, doi: 10.1080/14616680500291188
- Southworth, M. (1985). Shaping the city image. *Journal of Planning Education and Research*, 5(1), 52-59. <https://doi.org/10.1177/0739456X8500500107>
- Südaş, İ., & Öz, İ. (2018). Davranışsal coğrafyada bilişsel haritalar: Ege Üniversitesi örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 71, 81-92.
<https://doi.org/10.17211/tcd.470931>
- Tekeli, İ. (1991). *Kent planlaması konuşmaları*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Temurçin, K., & Keçeli, K. (2015). Bir davranışsal coğrafya çalışması: Isparta şehri örneğinde uluslararası öğrencilerin kentsel mekân algısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 1-22.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/11428/136487>
- Tolun, B. (1980). Davranışlara yönelik coğrafya, Anglo-Saksonların 'Behavioral Geography'si ve sosyo-ekonomik deneyimleri. *İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 23, 257-278.
- Tuan, Y.F. (2003). Perceptual and cultural geography: A commentary. *Annals of the Association of American Geographers*, 93(4), 878-881, doi: 10.1111/j.1467-8306.2003.09304008.x

- Tunçel, H. (2002). Türk öğrencilerinin zihin haritalarında İslam ülkeleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 83-103. <https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/1888/>
- Tunçel, H. (2009). Kentsel mekânın algılanması: Elazığ örneği. (Ed.), TÜCAUM 5. ulusal coğrafya sempozyumu içinde (s. 233-240). Ankara: Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Turut, H., & Özgür, E. M. (2018). Bir kente göçün hikâyesi: süreçler, bütünleşme ve aidiyet. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(1), 153-180. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000196
- Tümertekin, E. (1978). *Beşeri coğrafyaya giriş*. İstanbul: İ.Ü Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Tümertekin, E. (1987). *Ulaşım coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2020). *Beşeri coğrafya insan, kültür, mekân*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Türkan, O. (2017). Çankırı şehrinde üniversite öğrencilerinin kentsel çevre algısı. *Journal of International Social Research*, 10(53), 409-424.
- Uğur, A., & Aliagaoglu, A. (2018). *Şehir coğrafyası*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Üçışık-Erbilen, S. (2012). Kentsel mekân algılamasına bir örnek: Gazi Mağusa (İsmet İnönü Bulvarı). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 157-166.
- Ülkeryıldız, E., Arsan, Z. D., & Akış, T. (2009). Öğrenci zihin haritalarında kente ilişkin deneyimle değişen çevre algısı. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 72-82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baunfbed/issue/24285/261946>
- Ünügür, M. (1996). İstanbul'un değişen kent kimliği üzerine. *Arkitekt Dergisi*, 12, 42-49.
- Varnacı Uzun, F. (2018). Öğrencilerin Aksaray'a ilişkin kentsel çevre algıları. *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 458-468.
- Worskett, R. (1969). *The character of towns*. London: The Architectural Press.
- Zmudzinska-Nowak, M. (2003). Searching for legible city form: Kevin Lynch's theory in contemporary perspective. *Journal of Urban Technology*, 10(3), 19-39. <https://doi.org/10.1080/1063073032000175390>

Yücel Dinç

2011 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden mezun oldu. 2012 yılında bu üniversitede yüksek lisans eğitimine başlamış ve 2015 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora eğitimine başlamış ve 2020 yılında tezini tamamlayarak doktor unvanını almıştır. 2022 yılının Ağustos ayından

itibaren Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. İlgi alanları; şehir coğrafyası, yerleşme coğrafyası, kültürel miras ve coğrafi bilgi sistemleri gibi konuları kapsamaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Yücel DİNÇ graduated from Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Arts and Sciences Department of Geography in 2011, He started his master's degree in this university in 2012 and graduated in 2015. In the same year, he started his doctoral studies at Marmara University Social Sciences Institute and completed his thesis in 2020 and received his doctorate. As of August 2020, he continues his academic studies as Assistant Prof at Hatay Mustafa Kemal University Department of Geography. Areas of interest; It covers topics such as urban geography, settlement geography, cultural heritage and geographical information systems. He is married and has two children.

E-posta: dyucel.13@hotmail.com; ydinc@mku.edu.tr

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / *It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.*

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Dergimizde yayımlanan çalışmaların telif hakları dergimizde olup, CC-BY-NC-ND lisansı ile açık erişim olarak yayımlanmaktadır./*The copyrights of the works published in our journal belong to the journal, and they are published as open access under the CC-BY-NC-ND license.*

Değerlendirme/Reviewers Two external reviewers: İki Dış Hakem / *Çift Taraflı Körleme/Double-blind*

Yapay Zeka Beyanı/AI Disclosure: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / *AI Disclosure No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the authors in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.*

Etik Bildirim/Complaints: bilgi@idealkentdergisi.com

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir/*There is no conflict of interest in this study.*